

Євгеній Сафар'янс
Аспірант,
Інститут історії України НАНУ

АВСТРІЯ У СКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті досліджуються особливості австрійської діяльності в складі ЄС з часу входження Австрії в Європейський Союз і по сьогоднішній день. Проаналізовано причини інтеграції Австрії до ЄС. Показаний процес головування Австрії в Раді ЄС. Досліджено проблему австрійського євроскептицизму та процес зміни цих поглядів в наш час.

Ключові слова: Австрія, діяльність, Європейський Союз, інтеграція, нейтралітет.

Вступ Австрії до ЄС був рішенням, яке змінило усю подальшу долю Австрійської Республіки. Її діяльність в складі Європейського Співтовариства є досить активною і масштабною. Вже більше двадцяти років Австрії та ЄС вдається взаємодіяти на досить вигідних умовах. Окремо варто згадати роль австрійських політиків в прийнятті доленосних рішень, які кардинально змінили і сам Європейський Союз: створення монетарного союзу, розширення на Схід, оформлення нових засад європейської енергетичної політики. Тепер можна з упевненістю сказати, що після вступу до ЄС відбувся переломний момент, після якого вдалося забезпечити процвітання Австрійської Республіки, але тоді – на початку 1990-х років – рішення приєднатися до європейської сім'ї було досить нелегким.

Історіографія з досліджуваної теми охоплює період кінця ХХ – поч. ХХІ століття. Особлива увага приділяється німецькомовним та англійськомовним авторам, зокрема важливе значення мають праці Антона Пелінки [1], Арнольда Супана [2], Гюнтера Хаузера [3], Гюнтера Бішофа [4], Вольфгана Шюсселя [5] та Урсули Пласнік [6], хоча праці двох останніх авторів в окремих випадках можна використовувати і як джерело, оскільки вони були безпосередніми учасниками подій (Вольфганг Шюссель був Федеральним

канцлером Австрії з 7 червня 2000 року до 11 січня 2007 року, а Урсула Пласнік – Міністр закордонних справ Австрії з 20 жовтня 2004 року по 2 грудня 2008 року). Багато уваги в цих публікаціях приділено питанням вступу Австрії до Європейського Союзу та особливостям австрійського головування в ЄС 1998 та 2006 років.

Досить ґрунтовною є російськомовна праця колективу авторів Інституту Європи РАН під редакцією В.Я. Швейцера [7]. Цікава вона тим, що висвітлює позицію російських науковців щодо питання розвитку держав Альпійського регіону на сучасному етапі. Особливе значення це має в контексті останніх подій.

Не оминають і україномовні праці питання інтеграції Австрійської Республіки до складу Європейського Союзу. С.В. Віднянський, О.М. Горенко, А.Ю. Мартинов, В.В. Піскіжова – колектив авторів Інституту Історії України НАН України випустили зручну анотовану історичну хроніку міжнародних відносин, розділивши її на дві частини: з 1991 по 2003 [8] та з 2004 по 2007 [9]. Питання «залишкового» та постійного нейтралітету, а також інтеграція Австрії до ЄС розглядається в кандидатській дисертації Вдовенко В. М. [10].

Не оминула наша увага і електронних ресурсів, які були представлені переважно публікаціями чотирьох електронних видань: new-garbage.com [11], espresso.tv [12], censor.net.ua [13] та segodnya.ua [14].

Досить необхідною на сьогоднішній день є потреба врахувати усі досягнення зарубіжної та вітчизняної історичної науки, саме тому автор ставить за мету: проаналізувати діяльність Австрійської Республіки в складі Європейського Союзу. З огляду на поставлену мету, автор визначив такі дослідницькі завдання: дослідити особливості процесу інтеграції Австрії до ЄС, а також визначити специфіку австрійського головування в Раді ЄС.

До активних процесів були задіяні країни Європи після розпаду Радянського Союзу. В цей час – з 1991 по 1994 роки – відбувалась активна трансформація європейської системи безпеки: з'явилася можливість для

функціонування в ній нейтральних та позаблокових країн. Паралельно з цими подіями, в австрійській зовнішній політиці відбувся перехід від повного до вибіркового нейтралітету. Відень на перший план висуває необхідність повної інтеграції до європейського співтовариства. З часу розпаду Радянського Союзу та Югославії в Австрійській Республіці відбувалося постійне балансування між двома позиціями: дотримання політики нейтралітету та приєднання до НАТО [2, с.165].

Європейська спільнота змінила власне законодавство для участі в складі ЄС нейтральних та позаблокових країн. Такі країни отримали можливість приймати повномасштабну участь в економічних союзах (ЄС) та в системі загальноєвропейської безпеки (ОБСЄ). Проте такий статус виявився несумісним з членством в НАТО через принцип колективної оборони. Нейтральні та позаблокові країни змогли брати участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ) на рівні гуманітарної, санітарної, технічної допомоги, а позаблокові держави – на рівні військової допомоги [10, с.5].

Цікавою є точка зору політолога Антона Пелінкі стосовно австрійського «обмеженого» або «залишкового нейтралітету». Він стверджує, що це свого роду «вигадка»: доки європейська спільна зовнішня політика і політика безпеки буде залишатися слаборозвиненою, Австрія зможе жити з цією «вигадкою» [1, с.151].

Після того, як Угода про Європейський економічний простір була підписана 2 травня 1992 року, єдиною ціллю для Австрійської Республіки стало повне членство в ЄС. Через рік – 1 січня 1994 року – угода про ЄЕП була ратифікована. Наприкінці 1992 –поч. 1993 року в Едінбурзі розпочалися переговори про приєднання до ЄС Австрії, Швеції та Фінляндії, хоча з Австрійською Республікою переговори почалися аж з 1 лютого 1993 року [6, С.62]. На національному Референдумі 12 червня 1994 року 66.6% австрійців підтримали рішення про приєднання до ЄС. Цих дві третини більшості – результат активної соціальної та політичної мобілізації суспільства, в якій

діюча влада та ЗМІ відіграли не останню роль. 24 липня 1994 року було підписано Угоду про приєднання Австрії до ЄС. Австрійська Республіка 1 січня 1995 року приєдналася до Європейського Союзу. Також були прийняті положення про «Загальну зовнішню політику та політику безпеки». Трохи пізніше – після Лісабонської угоди – Австрія прийняла пункти «Європейської безпеки і політики оборони» [3].

Ставши частиною поглиблених європейських політичних, військових та економічних інтеграційних процесів, офіційний Відень перебудував свою зовнішню політику, узгодивши її з Брюсселем. Австрія перейшла до повної економічної та політичної інтеграції з Західною Європою, проте так повністю і не узгодивши свою політику безпеки з «атлантичним співтовариством». Після приєднання до ЄС Австрійська Республіка втратила свій міжнародний посередницький статус часів «холодної війни», що дало можливість говорити про кінець «австрійської винятковості» [4, с.16].

Вступ Австрії до ЄС в 1995 році започаткував новий етап динамічного процесу європейської інтеграції. Австрійська Республіка швидко утвердилася в статусі рівноправного партнера поряд з п'ятнадцятьма іншими державами в цьому амбіційному проекті – задовго до того, як ЄС почав контролювати свій внутрішній і зовнішній вигляд. В другій половині 1990-х років австрійська зовнішня політика пройшла через період навчання, глибокої переорієнтації та адаптації, такий собі прискорений курс «розширеної глобалізації». В цей період самоствердження австрійці були змушені забути концепцію «ООН+біполярний світ» і пристосуватися до стандарту «ЄС+ООН+біполярний світ». В цій ситуації активну роль грав публічний контроль з боку громадськості, що примушувало керівництво бути невпевненими в собі, а також часто вдаватися до популізму [6, с.57].

У внутрішній політиці австрійці активно готувалися до дострокових парламентських виборів, які були проведені 17 грудня 1995 року: соціал-демократи зберегли перше місце, друге – Народна партія, а на третьому закріпилась Партія свободи Й. Хайдера та Партія зелених. Урядова коаліція

соціал-демократів та Народної партії на чолі з Ф.Враніцьким збереглась згідно з домовленістю від 13 жовтня 1995 року. В той же час на міжнародній арені активно зростає авторитет Австрійської Республіки. 17 липня 1996 року до Відня відбувся візит федерального канцлера Німеччини Г. Коля. В процесі переговорів була узгоджена спільна позиція щодо реформування Маастрихтського договору, пізніше був підписаний Амстердамський договір. 13 жовтня 1996 року австрійці вперше обирали депутатів Європейського парламенту. Несподівану перемогу святкувала Партія свободи Й. Хайдера. Продовжує зростати статус Австрії в міжнародних структурах: 6 березня 1997 року колишній канцлер Австрії Ф. Враніцький очолює місію ОБСЄ до Албанії. А вже 1 липня 1997 року Австрія приєднується до Шенгенських угод [8, с.321].

З 1 липня по 31 грудня 1998 року Австрійська Республіка вперше головує в структурах Європейського Союзу. Відбулося перше «хрещення» Австрійської Республіки в сфері управління Європейським Співтовариством, а також розуміння усіх процедур, інституцій та процесів, які відбуваються на теренах Європи. Австрійському головуванню передувала тривалий процес планування і підготовки: в 1996 році при МЗС був створений спеціальний Виконавчий секретаріат з організації головування в Євросоюзі. Ним керувала Б. Ферреро-Вальднер. До липня 1998 року була розроблена спеціальна програма «Загальна справа», яка була запропонована Раді міністрів ЄС та пленуму Європарламенту. В. Кліма, в якості голови Ради міністрів ЄС, визначив п'ять основних проблем: введення єдиної валюти євро, вирішення проблеми зайнятості, захист довкілля, забезпечення безпеки в країнах ЄС, розширення Євросоюзу [7, с.102].

Варто відзначити і підвищену організаційну активність австрійців в ЄС в період першого головування Австрії. У другій половині 1998 в самій Австрії відбулося 146 різних заходів; 43 засідання пройшли в рамках Ради міністрів ЄС; міністри Співтовариства провели 8 неформальних зустрічей і 3

конференції в розширеному складі. Координувався цей процес «віденським штабом», де співпрацювало 500 осіб [5, с.9].

Головною темою для обговорень на зустрічі в Зальцбурзі (5-6 вересня) стала політична та економічна криза в Росії. Також було розпочато діалог з шістьма новими демократіями Східної Європи про приєднання до ЄС. Варто зазначити, що саме діяльність Австрії послужила активним стимулом до подальшого розширення ЄС [6, с.73].

Міністр закордонних справ, а пізніше федеральний канцлер Австрії Вольфганг Шюссель так казав про перше австрійське головування в ЄС: «У період головування найбільш чітко проявляється нове положення нашої країни в європейській політиці, ми починаємо грати ключову роль в її формуванні» [5, с.9].

В. Шюссель доклав максимальних зусиль до того, щоб нові східноєвропейські демократії приєдналися до ЄС. Але саме на його урядування припав найтяжчий період в дипломатичній історії сучасної Австрії: суперечка з Чехією, пов'язана з Тамелінською АЕС, зіткнення політичних інтересів з більшістю країн-учасників відносно прийняття Туреччини до ЄС та дипломатичний конфлікт 1999–2000 років. Атомна електростанція поблизу села Темелін в Чехії є досить ненадійною, а витік радіоактивних речовин відбувався там не один раз, що стало приводом до постійних акцій протесту австрійської Партії зелених [11]. Цікавою також є різко негативна позиція Австрійської Республіки стосовно прийняття Туреччини в якості країни-учасниці ЄС. В наш час досить складним питанням є невизнання Туреччиною геноциду вірмен 1915 року, що також зменшує її можливості членства в складі Європейського Союзу [12]. Дипломатичний конфлікт 1999-2000 років пов'язаний з тим, що після парламентських виборів в Австрії, які відбулися 3 жовтня 1999 року, лідер Народної партії Вольфганг Шюссель вирішив сформувати коаліцію з Партією свободи, що одразу викликало різку критику з боку Європи (Йорг Хайдер – лідер Партії свободи – прославився своїми неонацистським поглядами).

Держави ЄС ввели санкції проти Австрійської Республіки. Лише на початку вересня 2000 року санкції були визнані «контрпродуктивними», а 18 вересня канцлер В. Шюссель привітав рішення Європейської комісії скасувати політичні санкції проти Австрії.

З 1 січня 1999 року Австрія приєдналася до Монетарного Союзу. Це позитивно вплинуло на економіку країни. В 2002 році в Австрійській Республіці відбулися нові відчутні політичні зміни. 9 вересня Канцлер Австрії В. Шюссель заявив про відставку уряду, було проведено переговори щодо призначення дострокових парламентських виборів. В цьому контексті доволі цікавою виявилася подія, яка відбулася 21 вересня: Й. Хайдер знову став лідером АПС, відбулося зміцнення позицій ультраправих напередодні виборів. А вже 24 листопада відбулися дострокові вибори до парламенту Австрії. За їхнім результатом В. Шюссель знову сформував коаліцію з АПС [8, с.321–322].

З 1 січня по 30 червня 2006 року Австрія вдруге головувала в ЄС. Основним завданням стало вироблення спільної енергетичної стратегії Європейського Союзу [9, с.37]. Друга каденція Австрійської Республіки була затьмарена політичною кризою в ЄС, яка була пов'язана з відмовою Франції та Нідерландів підтримати проект Європейської Конституції. Для того, щоб скоординувати спільні дії з Фінляндією (яка мала головувати наступною), канцлер Австрії В. Шюссель ще у вересні 2005 року відвідав з коротким робочим візитом Хельсінкі. Була розроблена спільна робоча програма на 2006 рік: розвиток економічного зростання і зайнятості населення; забезпечення і подальший розвиток європейської моделі життя; зміцнення ролі ЄС у світі; підтримання довіри громадян Європи до проекту Конституції ЄС.

Важливим було визначено і питання енергозбереження, зменшення залежності ЄС від поставок нафти з країн третього світу та газу з Росії (це було пов'язано з тим, що каденція Австрії припала на «газові війни» 2006 року між Україною та Росією). На сесії ЄС міністр економіки Австрії А.

Бартенштайн закликав до швидкого нарощування європейських інвестицій в енергетичну інфраструктуру і зміцнення співпраці країн ЄС в цьому питанні. А В. Шюссель в січні 2006 року на сесії Європарламенту звернув увагу депутатів на необхідності формування глобальної енергетичної політики ЄС [7, с.106].

Багато австрійських політиків відіграли велику роль в справі розбудови ЄС: Франц Фішлер, Беніта Ферреро-Вальднер, Ганс Свобода та Отмар Карас.

З 1995 року Австрія мала в своєму розпорядженні одне з місць членів Єврокомісії. З 1995 по 2005 роки на посту комісара ЄС з питань сільськогосподарської політики та риболовлі працював Франц Фішлер, колишній міністр сільського господарства Австрії. Саме він став ініціатором реформи європейського сільськогосподарського ринку, схваленої в червні 2003 року на засіданні Ради міністрів ЄС в Люксембурзі. З липня 2005 року займала зовнішньополітичне відомство Євросоюзу Беніта Ферреро-Вальднер, вона приймала найактивнішу участь в усіх зовнішньополітичних акціях ЄС.

Цікавими є також результати виборів до Європейського парламенту. В період з 1996 по 2004 роки на виборах до ЄП майже на 23% скоротилася активність виборців; приблизно третя частина обраних депутатів відноситься до «євроскептиків» (вважають, що від євроінтеграції більше шкоди, ніж користі). На євровиборах 2004 та 2009 років неочікуваного успіху досяг рух «За справжній контроль в Брюсселі», сама назва якого свідчить про невдоволення більшості політикою Брюсселя. Австрійські «євроскептики» себе активно проявили і в процесі ратифікації Лісабонської угоди. В квітні 2008 року в Австрії була створена організація «Врятуйте Австрію», яка вимагала проведення всенародного референдуму щодо ратифікації Лісабонської угоди. За результатами соціопитування більше 60% австрійців виступали за референдум, але, незважаючи на це, 9 квітня 2008 року Національною Радою Лісабонська угода була ратифікована [7, с.112–113]. Протягом наступних років позиція багатьох представників Австрії змінилась досить кардинально: так позиція канцлера Австрії Вернера Файмана

змінилася з 2008 по 2012 роки від «євроскептика» до головного захисника ідеї євроінтеграції [6, с.83].

Офіційна позиція Австрії стосовно надання кредиту Греції виражалася в тому, що уряд Алексіса Ціпраса має погодитися на умови Брюсселю. Міністр фінансів Австрії Ханс Шеллінг заявив, що Європа практично не постраждає у разі виходу Греції з Єврозони. Але пізніше Федеральний канцлер Австрії В. Файман заявив, що є шанс в досягненні порозуміння між Афінами та кредиторами, а тому його необхідно використати. Міністр фінансів Австрії також попереджав, що у випадку продовження Ціпрасом переговорів з Москвою про зняття продуктового ембарго, Греція порушить зовнішньополітичну лінію ЄС. Ханс Йорг Шеллінг підкреслив, що Греція не має права в односторонньому порядку домовлятися з РФ [13].

В січні 2015 року Австрія відсвяткувала свій 20-річний ювілей вступу до ЄС. І хоча зараз країна вважається однією з найзаможніших в Європі, два десятиліття тому рішення приєднатися до європейської сім'ї їй далось нелегко [14].

На нашу думку, діяльність Австрійської Республіки в складі Європейського Союзу є досить активною і взаємовигідною. За двадцять років перебування в складі європейської сім'ї в Австрії відбувся відчутний економічний підйом. В той же час активність австрійських політиків забезпечила Європейський Союз рядом реформ, більш того, австрійці доклали зусиль до розширення ЄС. Австрійська Республіка стала однією з найбільш успішних країн світу.

Список використаних джерел та літератури

1. Pelinka A. Nach der Windstille: Eine politische Autobiografie / A. Pelinka. – Wien, Braumüller Lesethek, 2009. – 240 S.
2. Suppan A. Austria and Eastern Europe in the Post-Cold War Context: Between the Opening of the Iron Curtain and a New Nation-Building Process in Eastern Europe / A. Suppan / Austria's International Position after the End of the

Cold War // Contemporary Austrian studies. – Vol. 22. – New Orleans, 2013. – P. 143–167.

3. ESDP and Austria: Security policy between engagement and neutrality / Gunther Hauser. – New Brunswick (N.J.), London : Transaction Pb., 2006. – P. 207–245.

4. Bischof G. Of Dwarfs and Giants: From Cold War Mediator to Bad Boy of Europe—Austria and the U.S. in the Transatlantic Arena (1990–2013) / G. Bischof / Austria's International Position after the End of the Cold War // Contemporary Austrian studies. – Vol. 22. – New Orleans, 2013. – P. 13–52.

5. Schüssel W. Schwerpunkte der österreichischen Präsidentschaft / W. Schüssel // Europäische Rundschau. – Wien, 1998. – № 2. – S. 9–16.

6. Plassnik U. On the Road to a Modern Identity: Austria's Foreign Policy Agenda from the Cold War to the European Union / U. Plassnik / Austria's International Position after the End of the Cold War // Contemporary Austrian studies. – Vol. 22. – New Orleans, 2013. – P.55–95.

7. Государства Альпийского региона и страны Бенилюкс в меняющейся Европе / под ред. В.Я. Швейцера. – М. : «Весь Мир», 2009. – 544 с.

8. Зовнішня політика України в умовах глобалізації (1991–2003). – К. : Генеза, 2004. – 616 с.

9. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2004–2007). Авторський колектив: С. В. Віднянський, О. М. Горенко, А. Ю. Мартинов (відповідальний редактор), В. В. Піскіжова. – К. : Інститут Історії України НАН України, 2014. – 394 с.

10. Вдовенко В. М. Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки : автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. / В. М. Вдовенко. – К., 2006. – 22 с.

11. Прага: австрийцам не нравится АЭС "Темелин". – Экология. Отходы. Мусор. Выбросы. Утилизация. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.new-garbage.com/?id=1889&page=135&part=16>

Оновлено:19.08.2015.

12. Туреччина відізвала посла з Австрії через визнання геноциду вірмен. – Espresso tv. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2015/04/23/turechchyna_posvarylas_z_avstriyeyu_cherez_v_uznannya_podiy_1915_roku_henocydrom_virmen Оновлено:19.08.2015.

13. Австрия пригрозила Греции проблемами из-за дружбы с Россией. – Цензор. Нет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://censor.net.ua/news/331878/avstriya_prigrozila_gretsii_problemmami_izza_drujby_s_rossieyi Оновлено:19.08.2015.

13. Життя в ЄС: батьківщина Моцарта постійно балансує між інтересами сходу і заходу. – Сегодня. ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/life/stories/zhizn-v-es-rodina-mocarta-postoyanno-balansiruet-mezhdu-interesami-vostoka-i-zapada-568804.html> Оновлено:19.08.2015.

AUSTRIA IN THE EUROPEAN UNION

The article deals with the peculiarities of Austrian activity as part of the EU since the entry of Austria into the European Union to today. The reasons of the integration of Austria to the EU are analyzed in the paper. The Austrian presidency process of the EU Council is considered in the article. The paper is devoted to the problem of Austrian euroscepticism and the process of changing these views in our time.

Keywords: *Austria, activity, European Union, integration, neutrality.*

АВСТРИЯ В СОСТАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

В статье исследуются особенности австрийской деятельности в составе ЕС с момента вхождения Австрии в Европейский Союз и по сегодняшний день. Проанализированы причины интеграции Австрии в ЕС. Показан процесс председательства Австрии в Совете ЕС. Исследована проблема австрийского евроскептицизма и процесс изменения этих взглядов в наше время.

Ключевые слова: *Австрия, деятельность, Европейский Союз, интеграция, нейтралитет.*